

OVERWEGING VOOR DE SOVE-VIERING OP 5 NOVEMBER 2011

Ds. Christien Crouwel, Protestantse Gemeente Nuenen

Thema: Heel de schepping

Lezing: Jesaja 43: 16 - 21 en 45: 18 - 19 (Naardense Bijbel)

Inleiding

'Heel de schepping' - Dat is het jaarthema van de Stichting Oecumenische Vieringen Eindhoven, tevens thema van deze viering. Een mooi thema, een groot thema, maar ook een thema dat begint met een vraagteken. Want wat bedoelen we eigenlijk als we het over schepping hebben?

Toen ik aan de Universiteit van Amsterdam theologie studeerde, leerde ik een hoop zinnige dingen (en ook een hoop onzinnige, vind ik achteraf...) Eén van de zinnigste lessen ontving ik *en passant*, tussen neus en lippen door geuit door de docent homiletiek (preekkunde). "Dames en heren, voordat u een theologisch gesprek met elkaar kunt voeren, en al helemaal een gesprek met iemand van een andere discipline, dient u eerst uw begrippen te definiëren. Want anders zal uw gesprek binnen de kortste keren verworden tot een babylonische spraakverwarring."

Voordat we ons een jaar lang bezig gaan houden met het thema 'schepping', (*heel* de schepping, zelfs...), moeten we eerst maar eens bepalen wat we eigenlijk bedoelen met dat woordje 'schepping'. We doen dat aan de hand van Genesis en Jesaja, aan de hand van poëzie en een oude herinnering.

Overweging

1) Bloemetjes, bijtjes en de orde der dingen

Zou je hier op zaterdagmiddag op het Catharinaplein aan voorbijgangers vragen wat 'schepping' is, dan mag je blij zijn als die mensen - mochten ze al bereid zijn je te woord te staan - met een tegenvraag komen: "Bedoelt u met schepping de natuur?"

'Schepping' wordt door de meesten van ons begrepen als 'de natuur'. Het begrip 'natuur' klinkt neutraler dan schepping. 'Natuur', dat *is* er gewoon. Als je 'schepping' zegt, dan veronderstelt dat, direct of indirect, ook een schepper. En daar hebben veel mensen moeite mee.

Schepping is in het alledaagse taalgebruik dus zoveel als 'natuur' en is ook ongeveer daarmee identiek. Schepping is dan de christelijke variant, en natuur de seculiere.

Maar wat is die natuur dan eigenlijk? Als begrip is het nog tamelijk gelaagd...

De eerste laag lijkt niet zo moeilijk: alles wat we om ons heen zien en niet door mensen gemaakt is: Bomen, bloemen, bergen, de wolken, zon en maan - het bergbeekje en de steenbok, de klaproos en de oorwurm, kikkerdril en eekhoortjesbrood en als we door de microscoop kijken: bacteriën en rode bloedlichaampjes.

Daar kunnen we, als we willen, onze soft-focuslens op zetten en dan zien we de natuur, of 'schepping', zoals de meesten van ons die graag zien: een bloedrode ondergaande zon, een onweer met felle bliksemschichten, de grenzeloos boeiende geometrische patronen in planten, mineralen, sneeuwvlokjes. Maar ook dat uit een beukenootje weer een beukeboom groeit, en geen kastanjeboom.

Dat allemaal is 'natuur' op het eerste gezicht. Daar kunnen we naar kijken, daar kunnen we ons overweldigd door voelen, gevuld door grenzeloos ontzag. "Awe", zeggen de Engelsen, wat in goed Nederlands klinkt als "ohhhh".

In één moeite associëren we door en komen dan uit bij een ander aspect van dat begrip natuur: de wetmatigheden die wij daarin kunnen ontdekken, de zogenaamde 'natuurwetten'. Dat de planeten een vaste baan beschrijven, dat een hamer op je tenen terecht komt als je hem laat vallen en niet tegen je neus vliegt, dat water damp wordt, als je het maar genoeg verwarmt..

2) De andere kant van de natuur

Maar zijn we eerlijk en kijken we verder dan ontdekken we dat niet alles wat tot die natuur behoort zo mooi of prettig is: Een regenbui is niet fijn als je net naar huis fietst, een neus vol snot door een fikse verkoudheid ook niet. Of dramatischer: woekerende cellen in je lichaam, muggen die malaria verspreiden, tsunami's, aardbevingen, aids...

Ook allemaal niet door mensen gemaakt of bedacht en behorend tot het domein van de natuur. Daar zitten we behoorlijk mee in ons maag.

Want als dat allemaal ook bij de natuur hoort en we deze natuur 'schepping' noemen, meer nog: 'Gods schepping' hoe kunnen we dan nog spreken van een 'goede' schepping?

Wat is er in godsnaam goed aan een herinneringen uitwissende ziekte als alzheimer, aan een vernietigende orkaan, aan een watersnoodramp? Om maar niet te spreken van alle ellende die we niet direct aan de schepping zelf toeschrijven, maar aan de aard van één van haar exponenten: de mens, met zijn oorlogen, uitbuiting, vernietigingsdrang...

Hoe kunnen we dit rijmen met wat we dachten te lezen in de schrift? Hoe kunnen we hier nog wijs uit worden, als mensen die zoeken naar zin en naar samenhang? Wat moeten we, als schepping en natuur samenvallen, beginnen met het adagium dat God, toen hij hemel en aarde schiep, zei dat het 'goed' was?

Ga tot de mieren (Willem Hessels)

Over het bospad heengebogen, zagen
wij mieren wriemelen door het naaldenzand.
Een had zijn kaken in een vlieg geslagen,
een ander maakte een weke rups van kant.

Heldere lucht scheen door de eikeblaren
en tussen het gras schemerde ereprijs.
De schepping is vol donkere gevaren;
maar door de mieren werden wij niet wijs.

3) Wijs worden door de natuur?

Terug naar de definitie. Wat zeggen we dan als we 'schepping' zeggen? Als we Genesis goed verstaan in ieder geval dit: de schepping valt niet naadloos samen met de natuur, zoals we die zonet in een notendop beschreven. En God valt al helemaal niet samen met de natuur.

Wat overigens niet wil zeggen dat de natuur niet kan verwijzen naar de grandeur van de Eeuwige. *'Mij spreekt de blomme een tale / mij is het kruid beleefd / mij groet het altemaele / wat God geschaapen heeft'*. (Guido Gezelle).

Of zoals een biologe mij deze week twitterde: "We leven op de mooiste en meest diverse planeet in ons zonnestelsel". Voor haar reden voor de grootst mogelijke dankbaarheid.

Maar als we menen dat we door de natuur 'wijs' kunnen worden, dat we daarmee zouden kunnen weten hoe God ons bedoeld heeft, of anders gezegd: wat God zou willen, dan zitten we op een verkeerd spoor.

Dan kom je terecht bij *natuurlijke theologie*, waarbij de natuur de norm wordt. De maat waaraan je alles kunt meten, de maat die God zo gewild zou hebben. De natuur waaruit we de 'inzettingen Gods' kunnen aflezen, zoals dat heette (en in andere kringen nog steeds heet).

Om wat voorbeelden te noemen: Is het in de natuur zo dat mannen doorgaans groter, sterker en zwaarder zijn dan vrouwen, dan is het Gods bedoeling dat de man geroepen is om leiding te geven aan gezin, kerk en staat.

Als in de natuur mannen en vrouwen samen kinderen kunnen krijgen, dan moet in onze kerkorde komen te staan dat het huwelijk tussen man en vrouw een inzetting Gods is. Omdat grote visjes nu eenmaal kleine visjes eten, wil God dat rijken rijker worden en armen armer. Want kijk maar: zo is het toch in de natuur? Alles wat tegen die natuur indruist, is dan vanzelf 'tegennatuurlijk', dus tegen Gods inzetting, dus zondig. Homo's voorop.

4) *Wat dan wel?*

Nee, Genesis, het boek waar we het komend seizoen uit zullen lezen, is geen biologieboek, al komen er dieren en planten in voor. Genesis is geen natuurkundeboek, al gaat het om licht. Genesis is geen college astronomie, al komt de zon erin voor, de maan en de sterren...

"Genesis, het boek over het begin, kijkt niet naar het 'hoe en wat' van het bestaande, maar kijkt voorbij de grenzen van het bestaande. Kijkt voorbij het bestaan en kijkt daar waar niets bestaat, tuurt zagezegd in het niets. In het grote, grondeloze, zwarte, duistere Niets.

En in dat eindeloze niets is dan toch iets te zien.

Genesis is nooit geschreven om te verklaren *hoe* we bestaan, maar om ons te verwonderen over het feit *dat* we bestaan. Om te *vieren* dat we bestaan."

(Ds. Arnold Renkema)

God, zo vertelt Genesis ons van begin af aan, en horen we ook bij Jesaja, is van begin af aan tegen dat niets. Hij wil ruimte maken voor iets anders. Hij scheidt iets nieuws. "Het is al begonnen, zie je het niet?"

Hij spreekt het woord *licht* en het *is* licht. Omdat als God spreekt hij tegelijkertijd doet, scheidt, maakt, verlangt, wil...

Het Hebreeuwse woord *dabar* betekent 'woord'. Maar het betekent evengoed 'daad'. Woord en daad, spreken en doen, vallen dus samen in het Hebreeuws. Als God iets zegt, dan doet hij het ook. Met het spreken van het woord *licht*, ontstaat het licht.

En dat licht, dat is goed, *tof*, in de ogen van God. Telkens wordt het herhaald: Hij zag en zie - het was zeer goed.

De schepping, dat is Gods *project*, om het zo maar eens te zeggen. Dat is zijn hoop en droom voor mensen, dat is de geschiedenis die de Eeuwige met ons begint. Natuurlijk: de schepping omvat ook de natuur, omvat ons, en de wereld om ons heen. Maar stijgt daar ook bovenuit: Het gaat erom dat er een plek is die niet Niets is, die niet duister is, maar dat er een plaats mag zijn waar het Licht regeert, een plek om te wonen, te leven, lief te hebben. Om anderen te ontmoeten. Om het leven te vieren, de Eeuwige te loven.

Dat heeft allemaal weinig tot niets te maken met de discussie tussen evolutionisten en creationisten. Natuurlijk is er zoiets als evolutie. Maar daar gaat het helemaal niet om in Genesis of als we spreken over de schepping.

De schepping: dat is Gods geschiedenis met ons. Dat is God die begint te spreken en daar tot op de dag van vandaag mee doorgaat.

Zoals in het prachtige lied dat Jan Wit schreef, gezang 1 in het Liedboek voor de Kerken.

God heeft het eerste woord
Hij heeft in den beginne
het licht doen overwinnen
Hij spreekt nog altijd voort

5) *Jesaja*

Precies dat getuigenis, dat God dóórspreekt komen we ook in Jesaja tegen. God wil dat er een plek is die *bewoonbaar* is, een goede plek, een *makom* (mokum..) Dát is schepping.

*niet voor een woest-en-ledig
heeft hij haar geschapen,
om te zetelen heeft hij haar gevormd.*

Een plek waar het goed is om te leven. Waar woestijn ruim baan moet maken voor een weg, waar het leven begaanbaar wordt.

Schepping: dat is Gods loflied. En dat is de plek waar alles en iedereen dat loflied mee zal zingen:

*ja, ik leg in de woestijn een weg,
in de woestijn rivieren;
het wildleven des velds zal mij eren,
draken en struisvogelochters! -
want ik zal in de woestijn
waterstromen geven,
rivieren in de woestijn,
om mijn gemeente,
mijn uitverkorene, te drenken, -
deze gemeente die ik mij heb gevormd,
mijn lof zullen ze vertellen!*

6) Bittere raadsels

"Het bestaande kan niet beschreven, slechts bezongen, niet geconstateerd, slechts gewaardeerd worden" (Van Peursen).

De schepping is goed in en door de blik van God. En dat is dus meer dan de natuur. Maar dat neemt niet weg dat we nog steeds zitten met bittere raadsels. De vraag naar het lijden, de vraag naar het kwaad, naar de zonde, naar de dood... Waar komen die dan vandaan? Die kunnen we toch niet zomaar negeren bij deze eerste gedachten over de schepping? Want die maken toch ook deel uit van ons leven?

Als we voorbij zijn aan de gedachte dat een storm Gods boze adem is, ziekte zijn boodschap en elke tegenslag een beproeving of straf - en ik hoop van harte dat we daaraan voorbij zijn! - wat moeten we dan van deze dingen denken?

Wij zijn niet de eersten die deze vraag stellen. Wij zullen het antwoord ook niet zomaar vinden. We kunnen er misschien alleen maar in verhalende zin, heel voorzichtig, een fractie van een antwoord op kunnen geven...

7) Een cadeau

Ik kreeg door toeval - al zijn er velen die zeggen dat niets van wat ons toeval toeval is, maar dat kan glad ijs zijn - deze week een oud tijdschrift cadeau, uit 1962. *Wending* genaamd. Het thema van dit nummer was 'Het bittere raadsel van de goede schepping'.

Een mooi, moeilijk nummer met negen mooie, moeilijke artikelen over de schepping van filosofen, theologen, biologen (die ik zeker niet allemaal gelezen heb...) Helemaal aan het eind stond een korte bijdrage van een mij onbekende theoloog, ene A.J. Nijk. Hij beschrijft daar een ontroerende gebeurtenis uit zijn jeugd, als associatie bij 'het bittere raadsel van de goede schepping'. Ik lees u die graag voor.

"Op een morgen kwam mijn grootvader op bezoek. Het zal misschien marktdag zijn geweest. Hij kwam wel vaker en bracht altijd wat voor ons mee. Het was vreemd als deze ouderwetse man snoepgoed tevoorschijn haalde. Deze morgen bracht hij voor ieder een stuk chocola mee, ruitvormig, met een soort harde, witte noga van binnen en groen zilverpapier er omheen. Toen ik het zilverpapier van mijn stuk had gepeuterd en het doorbrak zat er een worm in. Een made, denk ik, maar dat wist ik toen niet. Een worm. Consternatie. Iedereen moest kijken. Mijn grootvader keek ook, met hulpeloze blauwe ogen en een mond die wat wilde zeggen, naar het mislukte cadeau en dan naar mij en ik keek, naar het onappetijtelijke snoepgoed en dan naar hem en hij was opeens een oude man uit het dorpje waar maar één winkel is met één stuk snoepgoed, dat er zo lang ligt dat er wormen in komen en dan komt hij het halen op rare hoge schoenen en met lachrimpeltjes omdat hij lekkers voor ons mee zal nemen en ik hield opeens zo geweldig veel van hem dat ik zeker wist nooit een mooier cadeau te kunnen krijgen.

Helemaal anders kan het tussen God en mens niet gesteld zijn en als ik over de goede schepping moet denken, (en wij zouden vandaag zeggen: over heel de schepping) dan zo." (ds. A.J. Nijk)

Misschien is dat 'heel de schepping'. Een stuk chocola, in groen zilverpapier verpakt, ons teder aangereikt. Met een worm erin. Geen worm die daar expres ingestopt is. Geen worm die daar in moet zitten. Maar een worm die meegereisd is en waar we ons, zo goed en kwaad als het gaat, toe moeten verhouden.

Misschien kunnen we niets anders doen dan die kleine jongen: houden van Hem die ons dit aanreikt en beseffen dat we nooit een mooier cadeau hadden kunnen krijgen....